

Östgotaspel

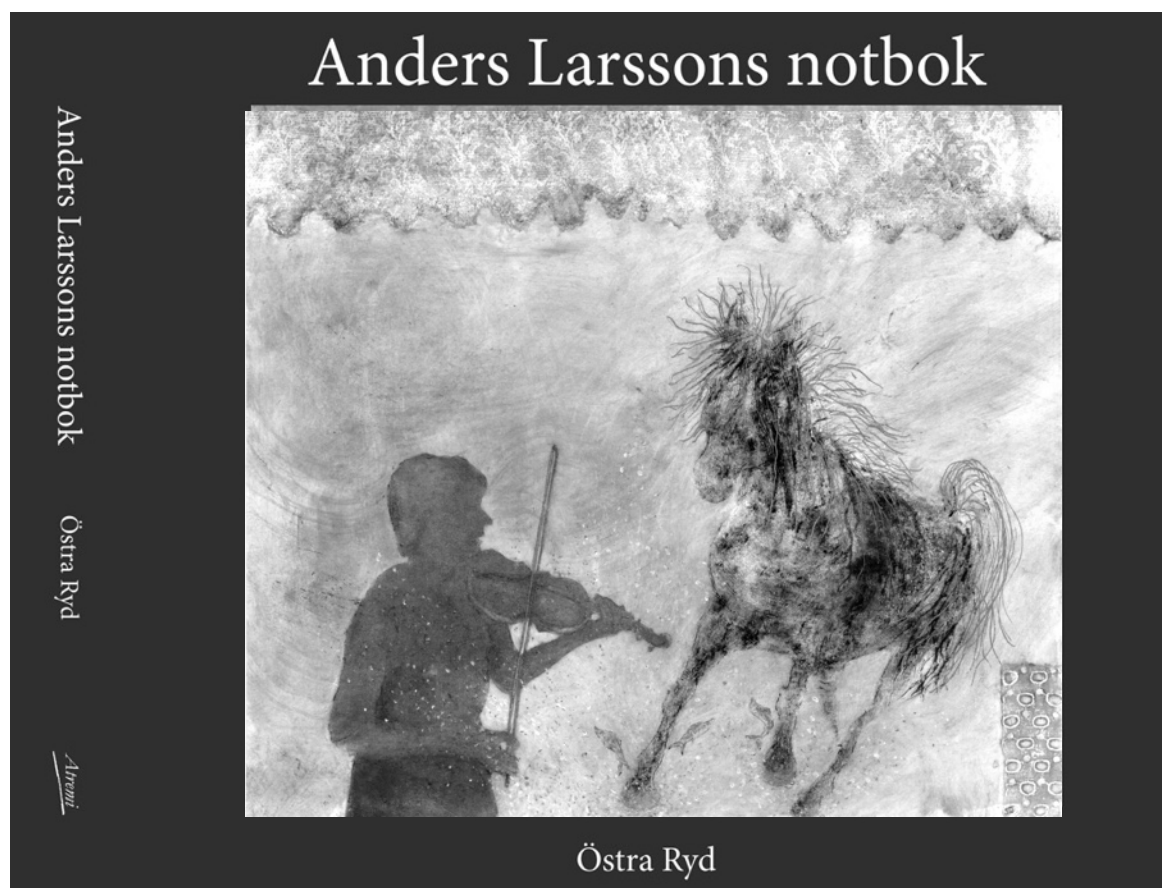
Östergötlands Spelmansförbund
www.ostgotaspel.se

Styrelsens ordförande:
Isabell Svärdmalm
ordforande@ostgotaspel.se

Nr 1, mars 2016
årgång 16

Ansvarig utgivare:
Isabell Svärdmalm

Redaktion: Barbro Wijma
redaktor@ostgotaspel.se,
Håkan Wasén

Anders Larssons notskatt äntligen tillgänglig för oss alla! Illustratör: Jenny Treece Jorup

Innehåll

Kallelse till årsmöte och konsert 9.4	2	P. Berry: En bukett spelmansnoter...	5-6
Ordf. om Pelle Fors tävling och Hembygdsdag i Ö. Ryd	3	Polonäs från Sexdrega med stämma	6
T. Länne: Anders Larssons notbok	3-4	B. Wijma: AER och Krokiga låtar	7
M Berger: Uppskattad spelkurs och Folkmusikcaféer i Gamleby	4	G. Kindeberg: Spelmän från V. Harg	8-9
		Numrets låt	10
		P. Pedersen: P. Dufvastämma 13-15.5	11
		Kalendarium. Pelle Forstävlingen!	12

STYRELSE FÖR ÖSTERGÖTLANDS SPELMANSFÖRBUND

Ordförande: Isabell Svärdmalm, tel. 011-319876, 0730-541193, ordforande@ostgotaspel.se

Sekreterare: Marie Andersson, tel. 0141-101007, sekreterare@ostgotaspel.se

Kassör: Mats Ekman, tel. 013-152336, kassor@ostgotaspel.se

Ledamöter: Bent Hansen, Marie Andersson, Barbro Wijma

Suppleanter: Staffan Lensell, Torgny Lundberg, Håkan Wasén.

ÖVRIGA FUNKTIONÄRER bl.a.:

Spelledare: Isabell Svärdmalm, 011-319876, spelledare@ostgotaspel.se

Medlemsärenden: Ingrid Ährlin, tel 0707-740665, medlem@ostgotaspel.se

Arkiv, notbibliotek, försäljning: Hans Norberg, tel. 013-52536, hansnobe@passagen.se

Hemsidesansvarig: Staffan Lensell, webb@ostgotaspel.se

Östgotaspels redaktion: B. Wijma, redaktor@ostgotaspel.se, H. Wasén, hakan.wasen@outlook.com

ÖSF NYTT:

Årsmöte i Östergötlands Spelmansförbund 9.4 kl. 16.00–17.00 på Hällagården i Borensberg

Program: 14.00 Allspel
14.30 Konsert med Filidur
15.30 Fika
16.00 Årsmöte
17.00 ...fritt spel... åtminstone till 18.00

Konsert: **Filidur!**

Årsmötet: Dagordning finns på ÖSF:s hemsida under stadgar. Motioner skall vara insända till ordförande senast 23.3 Handlingar till årsmötet finns att tillgå på plats eller kan rekvireras från ÖSF:s sekreterare.

Fika: Spelmansförbundet bjuder på fika med kaffe, smörgås och kaka. Anmälan - om du vill ha fika - till Marie Andersson, tel. 070-6674718 eller marie.andersson@boremail.com.

Hällagården: Hällagården ligger på Björn Gottliebs väg 2 i Borensberg vid Björkhälla kyrka, telefon 0141-403 63 och karta nås via deras hemsida www.hallagarden.se/.

Varmt välkomna!

ÖSF – NYTT: Ordförande har ordet!

Pelle Fors-tävlingen

I år är det Östergötlands Spelmansförbunds tur att arrangera tävlingen, som vänder sig till Dig som solospelman, eller till Er som grupp. Du/Ni ska spela tre låtar med östsvensk anknytning, varav minst en slängpolska.

ÖSF startade tävlingen 2008. Efter ett par år på hemmaplan, har tävlingen numera blivit en budkavle mellan våra närliggande spelmansförbund, 5 st, från Skåne i söder till Närke i norr.

Lördagen den 18 juni 2016, i samband med Musikfesten ”Spel och Dans på Gator och Torg” i Söderköping, är det dags! Så vill Du/Ni ha en utmaning i Ditt/Ert spel - ta då chansen att vara med!

Möjliga kriterier vid bedömning:
Dansbarhet & sväng/ konstnärligt uttryck/
samspel/ scenisk närvaro/ arrangemang/
intonation-klang-dynamik-frasering-rytm-teknik.

Se utförlig info/anmälan i detta nr på sida 12!

Spelstämma/Hembygd dag i Östra Ryd

Under arbetet med nyskrivningen av Anders Larsson-låtsamlingen, togs kontakt med hem-

bygdsföreningen i Östra Ryd, ca 2,5 mil sydväst om Norrköping. Hembygdsföreningen har bidragit med medel för notbokens utgivning.

Anders Larsson verkade som mjölnare i Östra Ryd, och det var som bekant hos sentida släktingar man fann originalnotboken.

Nu planerar ”bygden” för sin årliga Östra Rydsdag som blir **lördagen den 13 augusti**, och där kommer Östergötlands Spelmansförbund att vara med. Tanken är att det blir ”realese” av boken, bl a för att också uppmärksamma Östra Rydsborna på denna ”sin egna” musikskatt.

Vi tänker oss någon form av Allspel/buskspel, en mindre låtkurs där vi får lära oss några Anders Larsson-låtar, men också en konsert i kyrkan, av både kursdeltagare och andra inbjudna spelmän.

Arrangörer för dagen är Hembygdsföreningen, Svenska Kyrkan, samt ortens olika föreningar.

Så anteckna redan nu **13 augusti** i din almanacka!
Vi hoppas på många spelmän!

Se mera information om Anders Larsson-boken på sidorna 3-4.

Ordförande Isabell

Anders Larssons notbok

En av Östergötlands finaste samlingar med dansmusik från slutet av 1700-talet, är Anders Larssons notbok från Östra Ryds socken. I närmare 200 år har notboken bevarats i tryggt förvar av Anders Larssons ättlingar men varit okänd för allmänheten. Men nu, tack vare bidrag från Westman-Wernerska stiftelsen har Östergötlands spelmansförbund möjlighet att ge ut den i tryckt form. Vi tackar även Östra Ryds hembygdsförening för stöd. Tack till Eric och Katarina Hammarström som har skrivit ett spännande inledande kapitel om notboken. Stort tack till Bent Hansen som skrivit av noterna för hand.

Illustrationen intill och på sida 1 har gjorts av Jenny Treece Jorup

Låtar från samlingen har utnyttjats tex på:
Änglarnas språk (1992)/ Marie Länne Persson,
Toste Länne och Magnus Gustafsson; *Skärvor: en samlingsCD (1994)*/ Sågskära; *Fors (2001)*/ Pelle

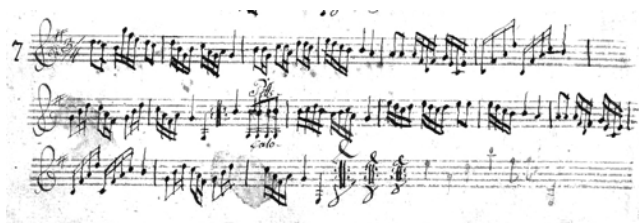
Anders Larssons notbok. forts.

Björnlert; *Bara för ros skull* (2005)/ Anders Svensson; *Orm* (2006)/ Sågskära och *Flickorna dansa* (2010)/ Klintetten.

Vare sig Du spelar låtarna till dans, konsert eller bara till eget nöje, så föreligger här en fantastisk guldgruva att upptäcka. Mycket nöje!

Toste Länne

Så här såg notskriften ut som Bent tog sig an!

Uppskattad spelkurs i grå februari

Lördag 6 februari (Samefolkets dag förresten, hur många visste det?) samlades 15 förväntansfulla spelmän i Hemgården Norrköping för att lära av Pelle Björnlert. Ett antal östgötaorter var representerade och flera olika instrument. Östergötland-Holavedens distrikt av Folkdansringen och spelmansförbundet var inbjudare. Det blev en rolig och lärorik dag - Pelle Björnlert är en mycket erfaren och stimulerande kursledare som lyhört tar in vad gruppen vill. Hans stora repertoarkunskap, pondus och förmåga att spela varierat och livfullt till dans ger eleverna det där extra som vi vanliga spelmän behöver.

Den här gången hade Pelle valt ett lite annorlunda grepp - Schottis från Öland presenterades genom att vi fick testa komp-ackorden på gehör först, innan vi kom till melodin och innan ackorden skrevs upp på tavlan. Bra för dragspelare/ munspelare och bra för oss andra på två sätt - många melodispelmän har svårt att hitta fram till det traditionella spelmanskompet (som alla borde pröva på) OCH dessutom blev det därefter lättare att ta melodin.

Sedan önskade flera en polska. Vi fick med oss en härlig Donat-polska, ny varje fall för mig. Slutli-

gen önskade några en vals, helst "en smäktande så man får alternativ till Åsa Jinder". Det blev "Farmors favoritvals", en vacker Strömbergs-vals - hur många tjusiga valser hann den smålandsspelmannen att föra ut i traditionen? Tack Magnus Gustafsson med flera som samlat ihop och dokumenterat!

Entusiasmen och stämningen var på topp hos alla deltagarna, när vi slutade på eftermiddagen. Vi uppskattade också folkdansringens bemötande och den trevliga kursinramningen med hemlagad mat/fikabröd!

Nu vore det också verkligen roligt om en hel danskväll kunde ordnas även i Norrköping med Pelle Björnlert och hans spelgrupp. Det blev succé (även ekonomiskt) för något år sedan hos Folkungagillet i Linköping då flera arrangörer gick samman - vi är många som kommer även till Norrköping och dansar om vi får tillfälle! Är det någonstans det ska ordnas danser med en av sydöstra Sveriges främsta spelgrupper så borde det vara även i Östergötland, eller hur?

Miriam Berger

Gamleby Folkmusikcafé med dans - väl värt ett besök!

Pelle Björnlert m.fl. och Folkmusiklinjen vid Gamleby Folkhögskola ordnar varje termin flera folkmusikcaféer med dans i den fina skyttepaviljongen vid Folkets Park - trägolv och bra akustik. Caféerna inleds med en timmes dansutläring och sedan kan man fika, lyssna och/eller dansa i ett par timmar. Entré 50 kr + fika 30 kr. Tar bara ca en timme att åka dit från Linköping/Norrköping.

Jättetrevligt!

Tider i kalendarier!

Miriam Berger

Välkänd musiker...

Foto: Peter Pedersen

En bukett spelmansnoter i vinterrusket

Nu är det dags att minnas sommarens strövtåg i trädgården. Hur man går kring och plockar och smakar. Det behövs stimulans när det är grått och vått. Får jag förslå en promenad bland spelmansnoterna?

De senaste åren har jag intresserat mig för våra grannlandskap. Jag har strövat i gamla och nytryckta notsamlingar från Västergötland, Södermanland, Närke och Småland. Man kan hitta varianter av låtar och stilar man känner till och göra mycket tillfredsställande fynd. Jag har plockat en bukett som jag vill skicka vidare.

Min son har en kolonilott. Där står det en stuga och lyser i en blandning av ultramarin och vitt. Den är inslingrad av blad och snår. Till vänster om dörren står en spalje med riklig humle. Här börjar buketten. Det är något klassiskt och 1700-talskt över humle. Det gäller även den samling polskor som bär fältnusikanten Nils Bergdahls namn (1813-1887). Det är i sanning ett överdåd. Allt är spelbart. Jag plockar doftande kottar och blad som passar i rokokomiljön, bland herdar och herdinnor. Polska 205 i G-dur är en strålande introduktion. Kanske sedan något tankfullare, mjukare, i moll: nummer 6 eller 19 i d-moll, eller 131 i a-moll. O vemod! Huvudnumret, för stor ensemble, är polska 125 i Ess-dur. Sedan lite lättare spis att avsluta med, till exempel 57 i F-dur eller 23 i G-dur. Gömmer sig Bellman i buskarna?

Smultron och jordgubbar växer vilda och dyker upp i kolonins rabatt och gräs, saftiga och rejäla. Det är bara att låta sig väl smaka. Nu tänker jag på Krokiga låtar, en ny samling gammal spelmansmusik från Markaryd med omnejd, polskor, valser och polkor, och mer. Liv och lust. En vacker bok, med mycket bakgrundsinformation, som får mig att stämna om fiolen och ta fram dragspelet. Jag fastnar för de gamla polskorna efter C. Wimmerstedt (1796-1856) och polkorna efter Oskar Lavin (1874-1929). Polska 143 i D-dur, 148 i B-dur och 175 i G-dur minner om sommarkvällar och spelklanger som tonar lite på

avstånd genom grönskan. När polkorna går blir det svårt att sitta stilla. Prova 217, 218, 220 eller 221, alla i G-dur.

I bortre hörnen av kolonin lever björnbäret sitt vilda liv. En taggig mur som skrämmer bort obehöriga. Här är det mörkt och snårigt. På sensommaren kommer bären, först röda. När de mognat till svart går de att äta, helst direkt från grenen. Smaken försvinner snabbt. Det här är kärva arter. Inget prål. Det är dags att erinra sig Gustaf Blidström (16??-1744), oboist i Karl den XII:s här, fånge i Sibirien under tio år, 400 mil från hemorten Skara. Under denna tid skriver han ner noter för fiol: marscher, menuetter och polskor. I Landtmansonsamlingen finns ett urval, där nödvändiga rättelser och kompletteringar gjorts. Jag väljer den kraftfulla menuetten 4 i g-moll, nummer 6 för den vackra melodins skull, också i g-moll, och den pampiga och festliga 16 i G-dur. Bland polskorna tar jag 32b i a-moll, med den gamla indelningen i "polonese", "proportion" och "sarra", daterad den 22 januari 1716.

Undervegetation: gräs, mossor, nässlor... Det är så mycket, så oredigt och så svårt att uppskatta det vackra. Jag tar fram Stares notbok från tidigt 1800-tal och ser samma myller och oländighet men den ser ut att vara svårare att tyda än den egentligen är. Rotar man bland det vildvuxna blir man belönad. Adolf Fredrik Stare (1787-1810) är uppvuxen i Södermanland och befinner sig de år notboken är daterad, 1805-1806, i Åbo. Här finns svensk samtida polskerepertoar, ibland med finskt tonfall som i polska 26 och 67 i h-moll eller 60, 68 och 69 i d-moll.

Kolonistens bästa vän är myskmadran, en lättodlad och väldoftande marktäckare med vackra vita blommor. Det praktfulla i det enkla. Nu kommer jag till de robusta klangerna i notbuketten. Jag finner dem i populära polskor från senare hälften av 1700-talet som upptäcktes och tillvaratogs på 1920-talet i Sexdrega socken i Västergötland. Nummer 2:117 i d-moll tillhör de vackra polskorna. En annan karaktär har 2:48

En bukett spelmansnoter... (forts.)

i G-dur/e-moll. Tung och pampig. Det finns också glädje och lätthet som i polska 1:74 i G-dur eller eldiga dansrytmer som i 1:96 i d-moll och 2:80 i g-moll. Ett udda exemplar i samlingen är 2:85 i g-moll som får mig att tänka på polskor med finsk ton i Stares samling. Slutligen tar jag med polska 3:45 i glada F-dur eftersom den finns med stämman.

Nu är buketten färdig. Lindad med bastsnöre. Varsågod!

Peter Berry

Bibliografi

- Bergdahl, Nils. Närke; 1800-tal. Folkmusikkommisionens notsamling... : Ma4. [Finns på Internet]
- Krokiga låtar och rakryggade spelmän: 331 låtar från Markaryd samlade av Jeanett Walerholt Rousu (2015). Vikarbyn: Walrou Music. [Bok och CD beställs via www.jeanett.se]
- Landtmanson-samlingen: folkmusik i Västergötland (1999). Västergötlands spelmansförbund.
- Pollonesser år 1806 tillhörige Adolf Fredrik Stare (2015). Södermanlands spelmansförbund.
- Sexdregasamlingen (3. tr., 2015). Kindgillet i Göteborg.

Polonäs 85

Anders Larsson, Sexdrega

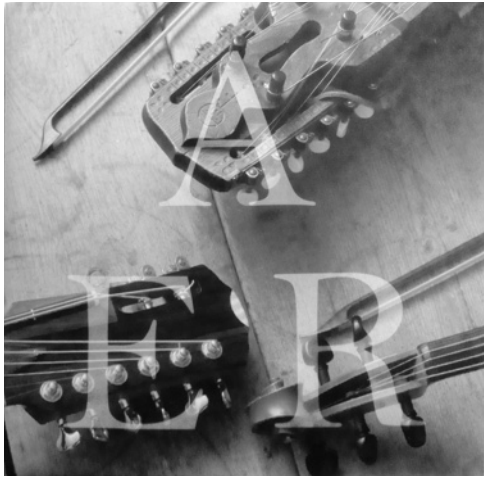
Stämman Sten Askling

The musical score is presented in three systems, each with a treble and bass staff. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 3/4. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, as well as rests and dynamic markings. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

Publicering genom tillmötesgående från Kindgillet i Göteborg dit man vänder sig för att köpa noterna (se webbsida). I takt två har jag tagit mig friheten att ändra den femte tonen från *f* till *ess* vilket jag tycker stämmer bättre med melodins karaktär. Sten Askling från Motala, en god vän och en enastående spelman, har gjort en ny stämman. Spela polskan gärna långsamt (*largo*).

Peter Berry

AER och Krokiga låtar

November 2015 gästades Folkmusik i Linköping av Ahlberg, Ek & Roswall och AER är deras senaste CD. Där spelar Emma Ahlberg femsträngad fiol, Daniel Ek harpgitarr och Niklas Roswall nyckelharpa och moraharpa.

I flera av de svider skivan innehåller följs ursprungligt barocksvängande låtar av en variation med mer modernt folkmusikstuk. En fin illustration av hur musik i dessa båda genrer använts till dans.

Skivan inleds med en svit kallad Kungen av Preussen som känns som ett typiskt exempel på hur skivan är komponerad. Först kommer marschen i högtidlig tappning, så som den komponerades redan 1736 och spreds över Europa där den återfanns som psalm, dryckesvisa och tom spelades av familjen Bach. Därefter följer en av spelsläkten Blomgrens i Skåne varianter i betydligt snabbare tempo och slutligen en besläktad egensinnig och vild polska från samma samling.

L yngstern är en nykomponerad polska av Emma där också likheten med barockmusik är tydlig.

En av de äldsta valsorna från Medelpad spelas så att åldern hörs ända till mig tillsammans med en Ovanlig polska efter Ernst Anell.

Den låtsvit jag själv fastnar mest för är två polskor efter Andreas Lång från Haverö. Dessutom blir jag väldigt glad av en fantastisk inspelning av en Ante Sundin polska efter Larshöga Jonke.

Som avslutning spelas Skvadern av Niklas, ett mytomspunnet djur som få sett!

Barbro Wijma

MUSIK I GRÄNSBYGDEN

Spelman från Markaryd HSCC-2015

KROKIGA LÅTAR OCH rakryggade spelmän

331 låtar från Markaryd samlade
av Jeanett Walerholt Rousu

Spelman i parad för prinsen
Spelman och dansare gick i parad genom Markaryd för att ge kronprinsen och hans gemål ett välkommande som ansårs en kunglighet. I hembygdsparken firades det med musik, dans, tal och festligheter i dagarna två. Sid. 108-110

Spelman sving ekiviska sånger - fästades
Under Markaryds marknad gick spelmannen och hans hustru över gränsen för det acceptabla. Sid. 233

”En kärleksförklaring till musiken, hembygden och gångna tidens gubbar och gummor”

Så beskriver Jeanett Rousu den bok som i formatet av en tidning från början av 1900-talet tagit henne decennier att skriva. Den innehåller 331 låtar och en mängd berättelser om spelmän och om den miljö de levde i - som om dessa nästan stiger ut ur sidorna och man kan se dem vandra runt i den tidens miljöer. Förutom att boken förmedlar en delvis ospelad låtskatt är den spännande att läsa och svårt att lägga ifrån sig; kanske står det något spännande också på nästa uppslag...

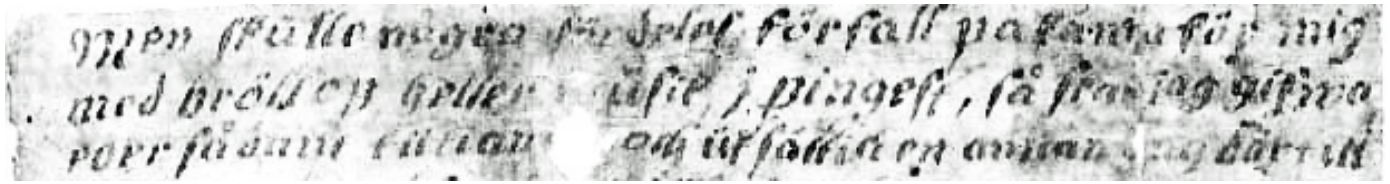
CD:n som finns med är ljuvlig att lyssna till med en tungt gungande komp av Peter Rousus viola d'amore och Jeanetts lätta rytmiska fiolspel med massor av finurliga variationer.

Fantastiskt material för egna upptäcktsfärder och kanske också för en låtkurs med Rousus i Östergötland?

Barbro Wijma

Spelmän från Västra Harg

...Men skulle några särdeles förfall påkåma för mig med bröllop heller musik i pingest, så skal iag gifwa eder sådant titiäna och utsättia en annan dag därtill...

Brevet till Märta

Lördagsafton i april 1774 på rusthållet Skälleryd i Västra Harg. Hemmasonen Tyris Larsson skriver brev till fästmon Märta Persdotter i Högtomta, drygt två mil därifrån, i Kisa socken. Tyris har varit där i påskhelgen och tackar för senast. Nu vill han att de ska träffas igen, till pingsten. Dock med ett intressant förbehåll:

...Men skulle några särdeles förfall påkåma för mig med bröllop heller musik i pingest, så skal iag gifwa eder sådant titiäna och utsättia en annan dag därtill...

Tyris kunde alltså få förhinder, om han skulle vara med på något bröllop eller någon annan tillställning där det behövdes musik. Det måste ju rimligen betyda att han var spelman. Men han hör till de bortglömda musikanterna från den tiden. Så var det väl för de flesta, att de inte lämnade några spår efter sig i form av låtuppteckningar eller annat. Att jag känner till Tyris beror på att han är min farmors farmors farfar och att brevet bevarats av slakten genom åren.

Att jag dessutom kommit att intressera mig särskilt för Tyris beror på att jag själv är spelman. Därför tänker jag mig också att hans instrument - som mitt - var fiol. Flöjt och klarinett var annars instrument som också trakterades av spelmän. I Östgötadeln av Svenska låtar omnämns bara ett par klarinettspelmän. Thörnquist (1985) menar dock "att klarinetten haft en allmän spridning både i norra...och i södra Östergötland."

Både klockare och spelman

Utöver brevet har det hittills inte gått att finna några direkta belägg för att Tyris verkligen var spelman. Så man kan ju kanske tycka att det är en klen spik att koka soppa på. Men det finns annat som stöder hypotesen. Tyris Larsson hade en namne, morbrodern Tyris Nilson som var klockare i Viby (1749-78). Det betyder att i alla fall denne var spelman. Till sysslan som klockare och organist hörde nämligen inte bara att klara av den musik som liturgin krävde. Domkapitlet i Linköping hade i sin "Ordning för Kyrko-Betjante i Linköpings Stift" från 1795 noggrant angivit vad som förväntades av organisten: "...färdigt kunna spela efter noter til dans på Violin och accompagnera på Violoncelle... dels betjena Församlingens högre och lägre Invånare vid bröllop och andra gillen... Organister på landet i

synnerhet, böra gå församlingen til handa med Dansmusik vid Bröllop och andra Gillen samt dess Ungdom med Information i spelande..." Detta beskrivs ingående av Eric Hammarström (2004).

Klockaren skulle alltså inte bara stå för kyrkomusiken utan även dansmusiken och musikundervisningen i socknen. Det är väl då ganska troligt att Tyris Larsson fick lära sig en del av sin morbror. Men Tyris hade ett problem: han var "ofärdig i högra handen" vilket noteras redan 1772 i mantalslängden. På andra ställen sägs det "nummen", ett dialektord för bortdomnad. Så hur kunde han i så fall spela? Ja, det kan ha varit så att besväret överdrevs vid den årliga mantalsförrättningen - det kunde ge skattebefrielse. Och vid det tillfället handlade det nog mest om hur skadan påverkade arbetsförmågan på gården. Spaden och yxan må ha varit svåra att hantera men stråken kunde han kanske ändå föra. Fast med åren blev det nog värre. När Tyris dör 1806 noterar prästen i kyrkboken "...ofärdig i högra handen och lemnen alldeles borttagen, likafullt snäll i den vänstra, gjorde klockor samt skref..."

"2 små violer och 1 altviol"

Tyris och Märta gifte sig året efter brevet. De fick flera barn men det var bara sonen Lars som överlevde till vuxen ålder. Om han också spelade vet vi inte. I bouppteckningen efter Tyris finns ingen fiol. Det skulle ju kunna betyda att Lars övertog fiolen från fadern medan denne levde men inte längre kunde spela. Lars kanske tidigt var tvungen att hjälpa sin handikappade far med gårdsbruket så att det inte blev så mycket kraft och tid över för spelande. Inte heller i bouppteckningen efter Lars Tyrsson finns någon fiol noterad. Men den kan då ha vandrat vidare till sonen Johannes som dokumenterat var musikalisk. Han föddes i Skälleryd 1799, fick musikutbildning av av musik-directeuren Eric Dahlman i Linköping, tog sig namnet Rydwall och flyttade till Skeda. Där var han verksam på 1820-talet, till att börja med för att hjälpa den ålderstigne klockaren. När denne avled 1824 utsågs Johan Rydwall till "förenade klockare- och organistbeställningen". Han gifte sig med en organistdotter från Västra Stenby och sökte efter några år en ny tjänst, i Tjällmo. Där vikarierade då vallonättlingen Johan Henrik Alard, äldre bror till Anders Fredrik som Peter Berry berättade om i Östgötaspel 2015-4. Rydwalls flyttade till Tjällmo

Spelmän från Västra Harg, forts.

1831 och där var Johan organist och klockare till sin bortgång 1883. I bouppteckningen efter honom redovisas flera instrument bl.a. ”2 små violer och 1 altviol” och någon av dem skulle ju kunna vara ett arv efter farfadern Tyris. Vid den här tiden började klockarens roll som spelman bli mindre betydelsefull. Så det är osäkert i vilken utsträckning Rydvall också fungerade som bygdens spelman. Men han finns faktiskt omnämnd i Svenska låtar, Östergötland nr 247 som fiollärare till Carl Gustav Sundblad. Denne blev organist i Godegård och var enligt Peter Berry sannolikt bekant med Abraham Haghholm.

Vilka låtar spelade Tyris?

Och vad kunde det varit det för låtar som Tyris Larsson spelade på sin tid? Ja, om 1700-talets folkmusik i Västra Harg har jag inte funnit några uppgifter. Men det finns ju bevarat en del spelmansböcker från närliggande trakter och från den här tiden och kanske är det där vi kan hitta låtar som Tyris kunde haft på repertoaren. Om han lärde sig spela av sin morbror så fick han väl ta del av dennes låtar. Morbrodern var ju klockare i Viby och från grannsocknen Normlösa kom Nils Nilsson som efterlämnat en notbok. Den är daterad 1802 och alltså en generation senare än Tyris. Men i den samlingen kan det ju vara med låtar från hans uppväxttid.

När Tyris skrev sitt brev hade familjen flyttat till moderns barndomshem, Skälleryd. Men han var född sju km söderut, i gården Görshorva där familjen bodde tills Tyris var i femtonårsåldern. Ytterligare sju km söderut ligger gården Enshult, i Malexander. Där verkade ett par generationer senare spelmanen Johan Adolf Olsson (1816-98). Han var ”i trakten känd som en duktig fiolspelman”, lämnade efter sig en spelmansbok med drygt 200 melodier: polskor, menuetter, kontradanser, kadriljer och valser. En av menuetterna har årtalet 1772 och troligen är merparten av de övriga låtarna också från senare delen av 1700-talet, den period då Tyris var verksam. En sådan notsamling innehöll ofta till stor del en allmän repertoar, som varje spelman borde kunna. Så otroligt är det ju inte att det var låtar som även Tyris växte upp med och spelade själv. Och om sonen Lars spelade fick han väl överta låtarna och kunde föra dem vidare till sin son Johannes. Denne fick nog aldrig höra sin farfar spela för han var bara sju år när Tyris Larsson dog. Men Tyris son Lars kan ju ha förmedlat låtarna, på fiol eller vokalt. Kanske finns det på så vis en linje från Malexander via Tyris och Rydvall till Tjällmo och Haghholm? Det skulle ju kunna vara ett exempel på hur låtarna spreds mellan bygderna.

Var hamnade fiolen?

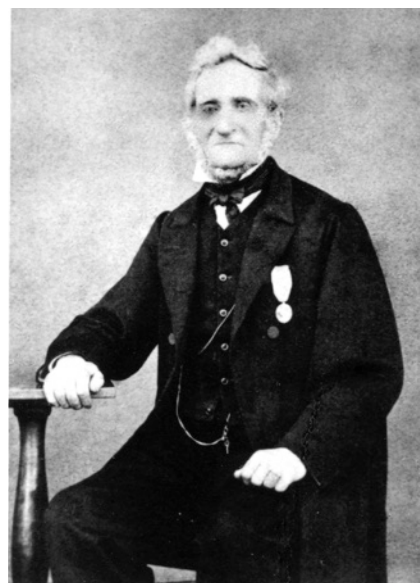
Om det nu var fiol Tyris spelade, vart tog det instrumentet vägen? Var det en av dessa som Rydvall lämnade efter sig? Eller hamnade den hos Johan Oskar Larsson i Ulrika? Han var samtida med Johan Adolf i Enshult och släkt med honom. Larsson hade en fiol byggd 1730. Eller hos Oscar Johansson i Hälla, Västra Harg, som spelade på en ärvd fiol som var byggd 1734.

Det här är en förkortad version av en artikel i Östgöta genealogiska förenings medlemsblad nr 118, september 2014. Vet du något mer om detta, hör gärna av dig: gunnar.kindenberg@telia.com

Källor

- Dödbok och husförhörlängder, mantalslängder, bouppteckningar och Vifolka härads dombok
- Nils Andersson, Svenska låtar, Östergötland. Stockholm 1936 (s I:107)
- Peter Berry, Abraham från Godegård. Malmö 2011
- Eric Hammarström, Han slog sönder sin fiol när han träffat en spelman som var bättre – om organister och klockare som folkliga ceremoni- och dansspelmän. C-uppsats i etnologi vid Umeå universitet, Institutionen för kultur och medier, vårterminen 2004. Från denna intressanta skrift har även citerats ur domkapitlets ”Ordning för kyrko-betjente i Linköpings stift” Linköping 1795. Originalen finns i Vadstena landsarkiv. - Se även artiklar av EH i Östgötaspel 2002 och 2003.
- Musikmuseets spelmansböcker, Ma9, Johan Adolf Olssons spelmansbok; den övertogs av sonen Ludvig Olsson. En avskrift gjordes av Folkmusikkommissionen 1930. Nu finns avskriften tillgänglig på Svenskt visarkivs hemsida.
- Ernst Petterssons samling rörande Linköpings stifts klockare och organister. Excerptsamling i Vadstena landsarkiv
- I Östgötaspel 2-2012 finns en artikel om Nils Nilssons notbok.

Text: ©Gunnar Kindeberg

Johan Rydvall

Numrets låt

498. *P O L S K A*

upptecknad i Norra Vi socken

Text:

1. Flickan står på golvet som en fager ros.
Denna vackra gossen vill hon sova hos. Trall . . .
2. Flickan sad' till gossen: Vill du bli min vän?
Ja gärna om det vore uti denna kväll. Trall . . .
3. Vill du bli min vän, så räck dig hit min hand.
Och håller du mig kär, så tar du mig i famn.
4. Mitt upp på golvet bäddas upp en säng.
Där jag skulle vila med min lilla vän.

Denna visa sjöng och spelade Låtande Tjejer på ÖSF:s höstträff på Lunnevads folkhögskola 7.11 2015.

Den återfinns i Svenska Låtar Östergötland II som nummer 498 och hör till en samling av 31 visor och danslekar med text, vilka upptecknats av kronolänsmannen Per Johan Johansson i Vreta Kloster. De flesta av dessa har fungerat som sångpolskor och många av dem är välkända för Östgötaspels läsare, som t.ex.:

”Ge mig ett par nya skor, de gamla har jag dansat sönder...” (Upptecknad i Norra Vi socken)

”Här dansa vi på bredaste golv och här har vi dansat länge...” (Upptecknad i Tidervals socken.)

”Ack, ack, om det vore kväll, och alla flickor sutte på ett spjäll...” (Upptecknad i Tidervals socken)

Det skrivs i pressen om hur gamla människor idag hittar nya partners och att kärleken kan blomma upp. Men intet nytt under solen! I nummer 502, upptecknad i Norra Vi socken, gläds en kvinna:

”Gud vare lov för min gubbe dog! Jag skulle fäll te å gråta.
Jag höll på i åtta dar men fick det inte te å låta.
Röda rosor och de bleka blå,
Nu dansar flickan med den hon vill ha,
nu är det nöjsamt att leva.”

Per Johan Johansson (1831-1889) föddes i Tidervalsrum och var kronolänsmann i Vreta kloster 1867-1887. Han var enligt Svenska låtar känd som en duktig violinist.

Barbro Wijma

Petter Dufvastämman i Gunnebo

13-15/5 2016

Petter Dufvastämman närmar sig med rask takt. Stämman som nu arrangeras för femte året i rad får i år en extra stor östgötsk medverkan. Som tidigare år finns Pelle Björnlert, Vråka, med bland lärarna och han kommer i år att hålla en kurs med låtar efter Pelle Fors som var verksam både i Småland och Östergötland. Samma gäller ju för Lars Johan Sundell, även kallad "Lasse i svarven" som hade rötterna i Östergötland och senare bosatte sig i Västervik. Christer Samuelsson från Mjölby kommer att hålla kursen med låtar efter "Lasse i Svarven". Fiolkurser kommer också hållas av nyblivna guldmedaljörerna Eva Blomquist Bjärnberg, Alvesta och Magnus Gustafsson, Väreandes Nöbbele. Nyckelharpskursen leds i år av Sigurd Sahlström, son till legendariske upplandsspelmannen Eric Sahlström.

Danskursen har inneburit ett lyft för stämman eftersom antalet par på dansgolvet ökat markant, till glädje inte minst för alla fantastiska spelmän. I år kommer danskursen att ledas av Stig och Helene Eriksson från Norrköping. Temat blir danser från Tjust och Östergötland och på programmet står hamburska, fyrpolska från Tjust och dans från Vikbolandet. Det blir även repetition av bondpolska från Viksta som lärdes ut i fjol. Östgötaspelmännen Kristina Samuelsson och Isabell Svärdmalm samt upplandsspelmännen Jane, Lars & Tommy kommer att spela till danskursen

Stämman inleds på fredagen i Hjorteds kyrka kl 18 med "Folkmusik i vårkväll" där Björnlert & Hedin, Sigurd Sahlström och Jane, Lars & Tommy medverkar. Miriam Andersén, riksspelman på kohorn kommer att blåsa in andakten. Förra året kom det jättemycket besökare till kyrkan så kom i tid om ni vill ha bra platser! Det blir också folkmusik i kyrkorna i Gladhammar, Hjorted och Locknevi under söndagen.

Under gammeldanskvällen på fredagen i Folkets Hus kommer det bjudas på dansmusik av Björnlert & Hedin, "Lill-Stickans", Skatelövs Spelmanslag

och Sigurd, Jane, Lars & Tommy. Det blir som vanligt även många bra spelmän och grupper som underhåller under konserten på lördagen och på spellistan. Förutom det organiserade spelet så brukar det vara buskspel överallt i Folkets Hus. Kanske lite väl trångt men ändå mysigt. De som inte skall gå kurs kan passa på att gå på loppis och även buskspela i Verkebackes hamn under lördagsförmiddagen.

Mer information om stämman och kurserna hittar man i Smålands Spelmansförbunds kalendarium

Vi hälsar våra östgötska grannar varmt välkomna till ännu en stämma i Petter Dufvas fotspår!

Peter Pedersen / Tjust Spelmanslag

Petter Dufvastämman Gunnebo 13-15 maj 2016

Fredag 13/5

18-19 "Folkmusik i vårkväll". Konsert och andakt i Hjorteds kyrka
19-01 Dans i Folkets Hus. Servering. Fri entré

Lördag 14/5

09-15 Låtkurser och danskurs
11-12 Allspel, buskspel och loppis i Verkebackes hamn
16-18 Folkmusikkonsert i Folkets Hus. Servering. Entré: 100 kr
18-20 Middag i Gunnebo Skola (föranmälan 0733-787055)
20-01 Allspel, buskspel och dans i Folkets Hus

Söndag 15/5

09-16 Låtkurser och danskurs
11-12 Folkmusikgudstjänst i Gladhammars kyrka
11-12 Folkmusikgudstjänst i Hallingebergs kyrka
18-19 Folkmusikandakt i Locknevi kyrka

ÖSTGÖTASPEL

2016 nr 1

KALENDARIUM

Se också vad SSR erbjuder; i Spelmanen eller <http://www.spelmansforbund.se>

Östergötland*

2016-04-09 14.00-18.00

Årsmöte ÖSF, konsert, spel se sida 2! Hällagården, Björn Gottliebs v. 2, Borensberg. Karta: www.hallagarden.se

2016-06-18 Pelle Forstävling & Spel och Dans på gator och torg Söderköping, se nedan

2016-08-13 Hembygdsdag i Ö Ryd med stämma; s. 3

Folkmusikcafé FiL**

2016-04-06 19.00 (spelstuga)

2016-05-04 19.00 (visstuga)

2016-06-01 19.00 (spelstuga)

Fontänen, Västra Vägen 32, Linköping. Efter en timmes vis-/spelstuga är det dans och fika!

Konserter FiL**

2016-3-19 19.00 Blåqvint

Hemslöjdsgården, Läroverksg. 7. Medv: U Hermansson, T Länne, M Länne-Persson

2016-05-28 19.00 Källmans

Kapell Globenteatern/Teaterns hus, Snickarreg. 2. Medv: S Källman, F Johansson, V Lindåker, E Ringtved Nielsen

Småland***

2016-03-17 18.00 Folkmusikcafé med dansutläring Gamleby; s. 4

2016-04-13 18.00 Folkmusikcafé med dansutläring Gamleby; s. 4

2016-04-02 13:00 Spelmansstämma i Lidhult

2016-05-13 – 2016-05-15 Petter Dufvastämma med Låt- och danskurser; s. 11

*www.ostgotaspel.se

**www.folkmusik.nu

***www.smalandsspelmansforbund.se/

Vinn ära, pengar och en festivalspelning!

Pelle Fors SPELMANSTÄVLING lördag 18 juni 2016

Kl. 13–16 i Söderköping i samband med gatufestivalen Musik & Dans

För åttonde året inbjuds spelmän med speltradition från sydöstra Sverige (Närke, Sörmland, Östergötland, Småland, Skåne) att delta i mästerskapet. **Alla akustiska instrument, inklusive trall**, är välkomna. Tre låtar från nämnda traditioner (eller gjorda i stil med) skall ingå i låtvalet, varav minst en slängpolska. Tävlingen sker i **två klasser: solo respektive duo/gruppspel**. Uppspelningarna sker inför jury och publik. En av årets domare är **Patrik Andersson**. Vinnarna får förutom en pengasumma varsin festivalspelning: för soloklassen på Korröfestivalen i juli 2016 och för duo/gruppklassen på Linköpings folkmusikfestival i oktober 2016.

Mer info om tävlingens lokal, jury och kringarrangemang mm kommer längre fram.

Anmälan och frågor till: Katarina Hammarström: kaham@telia.com

Anmälan är kostnadsfri, men avanmälan senare än 10 dagar innan tävling kostar 200 kr.

Arrangörer: Östergötlands spelmansförbund (ÖSF) i samarbetet med KULTURENS